

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Велка Александрова Попова от Катедрата по български език при Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ за дисертационния труд „Дубитативът в съвременния български език“ на проф. д-р Красимира Славчева Алексова от Катедрата по български език при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за присъждане на научната степен „доктор на науките“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Български език. Съвременен български език)

Общо описание на представените материали

Със заповед № РД 38–425 от 15.07.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научно жури относно осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“ на Красимира Славчева Алексова от Катедрата по български език. Представените материали по процедурата за защита са в съответствие със ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Кратки биографични данни

Красимира Алексова завършва специалност Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ (1988). От 1991 до 1994 г. е докторантка в Катедрата по български език. През 1994г. защитава дисертация по социолингвистика „Езикови процеси в семейството (върху материал от столицата).“

От 1989 г. до 1997 г. Красимира Алексова работи като старши преподавател по български език, българско странознание и българска търговска кореспонденция в Университета за национално и световно стопанство, София. Същевременно още от 1993 г. тя свързва професионалния си път със СУ като хоноруван преподавател във ФСлФ, като води часове по български за чужденци (1993–1995 г.), както и упражнения по филологически практикум за студенти по българска филология и упражнения по българска морфология и синтаксис за студенти слависти (1994–1997 г.). В периода 1997–2000 г. Красимира Алексова е преподавател – външен съвместител в Университета за национално и световно стопанство. Преподава български език за чужденци от всички нива.

От 1997 г. Красимира Алексова е последователно главен асистент, доцент (2005), професор (2017 г.) в Катедрата по български език в СУ. Преподавателският ѝ профил обхваща разнообразни лекционни курсове в магистърски и бакалавърски програми на ФСлФ и ФНПП на Софийския университет. Тя е и предпочитан гост-лектор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, където е титуляр на курса по социолингвистика в магистърската програма „Актуална българистика“. Към това трябва да се добави дейността ѝ като лектор по български език и култура от 2005 г. до 2007 г. в Провансалския университет "Екс-Марсилия 1", гр. Екс-ан-Прованс, Франция, където преподава български език и българска цивилизация.

Проф. Красимира Алексова е разпознаваема в лингвистичната общност със своята солидна публикационна продукция главно в областта на морфологията на съвременния български език и на социолингвистиката, а така също с участията си в национални и международни изследователски проекти и научни форуми. Тя е една от знаковите фигури в

българската социолингвистика и е член на Изпълнителния комитет на Международното социолингвистическо дружество – INSOLISO, София. Членува и в Българското дружество за измержване и оценяване в образованието.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

В дисертационния труд „Дубитативът в съвременния български език“ се тематизира интересна и актуална проблематика. Интересът към *недоверчивите форми* в съвременния български език води началото си от преди повече от десетилетие във връзка с проучванията на субективните евиденциали, като при това в нашата научна традиция на дубитатива е отделяно много малко внимание. В реда на тези мисли обсъждания тук принос запълва една празнота в българската лингвистика. Той представлява пълноценно проучване на дубитатива и в него са представени задълбочено и неговата семантика, и формите и употребите му в различни контексти.

Цялостното впечатление от текста е определено положително. Стройната композиция, безупречният научен стил, ясната логика на изложението, аналитичността в интерпретацията на лингвистичните данни, дълбочината на изводите и обобщенията, уелото комбиниране на няколко изследователски метода открояват авторката на текста като опитен и талантлив лингвист.

Дисертационният труд, обхващащ 389 страници, се състои от увод, четири глави, заключение, библиография. Илюстративният материал е представен в 389 примера, 10 таблици, 18 графики и 18 схеми. Цитираните 235 източника на български, руски, английски, френски демонстрират солидната информираност на авторката по темата на дисертационния труд.

Още в Увода на дисертационния труд ясно и отчетливо се определят обектът, предметът, целите, задачите, методите на изследването, а така също се коментира структурата на текста. Дава се информация и за солидната емпирична база на изследването, която е ексцерпирана от Българския национален корпус, Българския национален референтен корпус BulTreeBank, Корпуса на българската политическа и журналистическа реч, Парламентарния корпус ParlaMint-BG 2.1, стенограми от заседания на Народното събрание, базите данни на сайта за българската устна реч BG Speech, собствени записи и интернет източници (вестници, форуми, блолове, социални мрежи и др.).

В Първа глава в контекста на различни типологически класификации са разгледани евиденциалността, модалността и мястото на дубитатива в тях според различни типологически класификации. Коментира се също така семантичното картиране и се представя семантична карта на евиденциалността и епистемичната модалност в българския език, в която ясно е дефинирано мястото на дубитатива в полето на опосредстваната информация на натуралната епистемичност.

Втора глава е посветена на семантиката на дубитатива. В нея той първо се разглежда във връзка с изразяването на недоверчивост и съмнение, след което се коментират отношенията му с оценъчността и емотивността. На базата на тези разсъждения за отношенията между дубитатива, недоверчивостта, оценъчността и емотивността се очертава широк кръг от контекстуални нюанси в употребите на дубитативните форми. Предложената класификацията на примерите представя един широк континуум, чиито полюси са неекспресивното съмнение и гневното възмущение, съпроводено със сарказъм при отхвърлянето на достоверността на чуждото първично изказване. В рамките на този континуум градират употреби с изразено несъгласие с чужда оценка и дистанциране от нея, отхвърляне на несправедливи обвинения, негодувание или възмущение от отправена заплаха

или закана, иронични дубитативни изказвания. Безкрайното разнообразие на дубитативните употреби в писмени и устни текстове прави невъзможно видовете семантични нюанси да бъдат представени в абсолютна изчерпателност, но определено може да се каже, че авторката на дисертационния труд е успяла да даде оптимална представа за това изключително многообразие. В тази глава дубитативът е представен и в типологичен план. Наред с това са коментирани също така и данните от емпирично изследване на перцепцията на степените на достоверност, изразявани от четирите евиденциала.

Формалната парадигма на дубитатива се оказва във фокуса на Трета глава на дисертационния труд. Разглеждат се формообразуването и вариантността, с която се характеризира парадигмата на недоверчивите форми в съвременния български език. Открити са специфични съвпадения на дубитативни форми, дефинирани като бипартиципанти и бидетерминати. Коментира се наличието на празни клетки в парадигмата на дубитатива и се обосновава наличието им. Поставя се въпросът за дефективността в парадигмата на българския дубитатив, представят се и се класифицират откритите в базата данни дубитативни девиации. Освен това дубитативните форми се разглеждат от гледна точка на синтагматичните параметри на Кр. Леман за граматикализацията. В тази глава специално място е отделено на изчисляването и коментара на четири типологически индекса на наличните четири конкуриращи се микропарадигми на българския дубитатив, а именно: индексът за синтетизъм, индексът за аналитизъм, индексът за композираност и индексът за степен на маркираност на член на микропарадигмата. В края на трета глава са разгледани взаимоотношенията на дубитатива с други граматически категории – най-вече отношенията от типа взаимовръзка и взаимодействие.

В Четвърта глава са представени някои прагматически аспекти при употребата на българския дубитатив – наличието му във възпроизведената реч, основни типове взаимоотношения между автора на актуалното изказване с дубитатив и автора на субстратната реч, както и ограниченията в употребите на дубитатива в различни видове прости изречения според комуникативната цел на говорещия/пишещия. В тази част се поставя въпросът за традиционното отделяне на три типа възпроизведена реч: цитирана, непряка и полупряка. На базата на анализа на емпиричния материал авторката извежда още един тип възпроизведена реч в съвременния български език, обусловена от наличието на ренаративни и дубитативни форми, а именно – директно възпроизведената реч. Подробно се разглеждат отношенията между актуално изказване : субстратно изказване : възпроизведено изказване, както и отношенията цитирана реч : директно възпроизведена реч с дубитатив, като освен това се коментира непряката реч с дубитатив, при отчитане на синтактичното оформяне на възпроизведеното и актуалното изказване. В следващите части на тази глава се разглеждат се представят типове взаимоотношения между автора на актуалното изказване с дубитатив и автора на субстратното изказване; конкретни данни за реализацията на партньорските стратегии между дубитатива и контекстът; употребите на дубитатива в различни типове изречения, вкл. ограниченията, които съществуват в някои от тях.

Трудът завършва с добре оформено заключение, в което са обобщени всички съществени изводи от основните глави, както и представените там теоретични конструкции, модели и класификации.

В заключение ще посоча, че поставените цели и задачи в дисертационния труд на проф. д-р Красимира Алексова са изцяло изпълнени. Авторката се е спряла на интересната и значима проблематика, която интерпретира многоаспектно, иновативно и изключително прецизно, като при това изразява и отстоява свои собствени позиции, защитава тезите си

аргументирано на основата на богатата си теоретична подготовка и на анализа на ексцерпираните емпирични данни.

Дисертационният труд „Дубитативът в съвременния български език“ е обективно и пълноценно представен в предложението от авторката автореферат. А резултатите от изследването са апробирани в 18 публикации по темата, обнародвани в авторитетни издания.

Приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд на Красимира Алексова е първото монографичното изследване в нашата лингвистична традиция, в което дубитативът в съвременния български език е обект на самостоятелно проучване в граматичен, типологичен и прагматичен аспект. За първи път се разглеждат видовете взаимоотношения между дубитатива и другите глаголни категории, като се представя цялостна класификация на видовете връзки между глаголните категории в българския език.

В предложението от авторката пълен матричен модел на българския глагол са включени всички глаголни словоформи и са отразени немаркираността или маркираността по признаците, които изграждат значенията на грамемите.

В труда са изчислени и съпоставени типологическите индекси за композираност, синтетичност, аналитичност и семантична маркираност на членовете на всички евиденциални микропарадигми, като е акцентирано върху мястото на дубитативните микропарадигми в йерархиите, базирани на тези четири типологически индекса.

Разгледани са множество контекстуални варианти на дубитатива и е представена разликата във фреквентността на дубитативните форми в различните времена в актив и пасив.

Доказано е наличието на неустановеност във формите на отрицателните следходни дубитативни времена, която произтича от наличието на варианти в конклузивните и ренаративните микропарадигми.

Допълва се аргументирано традиционната класификация възпроизведена реч с четвърти вид, а именно – пряко възпроизведена реч, която може да се яви само в езици с граматикализирана евиденциалност като българския.

За първи път тук се предлага разглеждане на отношенията между автора на субстратното изказване и автора на актуалната реч с дубитатив, като се извличат варианти и подварианти.

Прагматично значима е предложената класификация на видовете партньорски стратегии между дубитатива и епистемични модификатори за достоверност и маркери за емотивност в изказвания с дубитатив.

Заклучение

Качествата на рецензирания труд „Дубитативът в съвременния български език“ на проф. Красимира Алексова са безспорни. Научните и научно-приложните резултати на предложеното в него оригинално авторско изследване биха могли да се квалифицират като значим принос за българистиката. Въз основа на това убедено давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да гласува на проф. д-р Красимира Славчева Алексова да бъде присъдена научната степен „доктор на науките” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология.

22.08.2022 г.

Автор на становището:

/проф. Велка Попова/